

Тетяна Крисанова
доктор філологічних наук, професор,
Волинський національний університет імені Лесі Українки
(Луцьк, Україна)

СИНТАКСИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ АНГЛІЙСЬКОМОВНИХ ЗВЕРТАНЬ

Переклад звертань є важливим аспектом міжкультурної комунікації, оскільки ці мовні одиниці виконують не лише номінативну функцію, але й передають широкий спектр прагматичних значень – від вираження ввічливості й поваги до позначення емоційного стану та соціального статусу. Звертання слугує засобом адресації мовлення і реалізує категорію адресатності [1, с. 171]. У різних мовах звертання репрезентують через специфічні граматичні категорії та синтаксичні структури, що ускладнює їх переклад.

Метою дослідження є виявлення синтаксичних особливостей відтворення англійськомовних звертань засобами української мови. Незважаючи на спільні риси англійських та українських звертань, які полягають у їхньому функційному потенціалі (вони слугують для виокремлення адресата, привернення уваги, встановлення комунікативного контакту та вираження емоцій) та формальних характеристиках (можуть бути виражені окремими словами, словосполученнями, односкладними або двоскладними реченнями) [1, с. 173; 4, с. 145], їх граматичне оформлення суттєво різниться. Аналіз цих особливостей сприятиме глибшому розумінню механізмів передачі звертань у перекладі та допоможе розробити ефективні стратегії їх відтворення.

Водночас між двома мовами спостерігаються суттєві відмінності, зумовлені граматичними і синтаксичними особливостями. Однією з ключових розбіжностей є наявність у сучасній українській мові кличного відмінка, який виконує спеціалізовану функцію вираження звертання [1, с. 172]. В англійській мові іменники не мають окремої морфологічної форми для звертання і вживаються у називному відмінку.

Додаткові труднощі під час перекладу зумовлює різниця у вживанні займенника *you* в англійській мові та його відповідників *ти, ви* в українській, що мають чіткіше розмежування за рівнем офіційності та ступенем ввічливості. Також значну роль відіграють відмінності у синтаксичній організації звертань, зокрема порядок слів та особливості вживання дієслів-зв'язок, що може впливати на точність перекладу та передачу прагматичних значень.

Аналіз ілюстративного матеріалу дозволяє виділити основні способів перекладу звертань: пряме відтворення (калькування), граматичну адаптацію, компенсацію, синтаксичну адаптацію та поєднання кількох з них.

Пряме відтворення (калькування) застосовується, коли звертання в англійській мові має прямий еквівалент в українській системі звертань, що дозволяє передати його без змін у перекладі. Такий підхід використовується здебільшого для формальних звертань, титулів або власних імен. Наприклад, у романі Дж. Остін *Pride and Prejudice* [3] звертання *Mr. Bennet* та *Miss Elizabeth* та їх ініціальна позиція у висловленні передані як *Містер Беннет* та *Міс Елізабет* [2] із збереженням позиції, що дозволяє адекватно відтворити культурні реалії та демонструє структурну подібність двох мов.

Однією з ключових морфологічних відмінностей між українською та англійською мовами є наявність у першій кличного відмінка, який виконує функцію вираження звертання. В англійській мові така спеціальна граматична категорія відсутня, що вимагає граматичної адаптації під час перекладу. Наприклад, у реченні *But, my dear, you must indeed go and see Mr. Bingley when he comes into the neighbourhood* [3], англійське звертання *my dear* перекладається як *голубе мій* [2], де не тільки зберігається зміст, але й застосовується граматична адаптація до української мови через відсутність кличного відмінка в оригіналі. Точно така адаптація спостерігається і в реченні *Mr. Bennet, how can you abuse your own children in such a way?* [3], де звертання *Mr. Bennet* передається як *Містере Беннет* [2], що відповідає нормам української граматики і забезпечує коректне вираження адресованого звертання в кличному відмінку.

Компенсаційна стратегія є необхідною, коли пряма передача звертання неможлива або неприродна через міжмовні відмінності. У таких випадках перекладач замінює оригінальне звертання іншими мовними засобами, зберігаючи його комунікативну функцію та емоційну забарвленість. Наприклад, в оригіналі *Oh, my dear, continued Mrs. Bennet, I am quite delighted with him*, де англійське *my dear* [3] перекладається на українську як *Та годі вам, любий! – продовжила місис Беннет. – Я від нього просто в захваті!* [2]. Тут компенсується відсутність кличного відмінка в англійській мові, а також відтворюється розмовний стиль та емоційна інтонація, характерна для українського варіанту.

Характерним є також поєднання декількох способів перекладу для синтаксичного коригування речення мовою перекладу. Переклад фрази *My dear Miss Eliza, why are not you dancing?* [3] як *Шановна міс Елізо, а ви чому не танцюєте?* [2] є прикладом адаптивного підходу до перекладу звертання з англійської мови українською. Звертання *My dear* в англійській мові передає вираз теплого ставлення до адресата, однак в українському варіанті *Шановна* вибрано для збереження ввічливого, але нейтрального тону. Пряма передача емоційності у формі *Моя люба* могла б внести зайвий емоційний відтінок, який не відповідає стилю українського тексту. Ім'я *Eliza* транслітеровано в кличному відмінку як *Елізо*, відповідно до граматичних норм української мови.

Водночас синтаксична адаптація запитання також відіграє важливу роль. В англійському варіанті використано стандартний порядок слів із допоміжним дієсловом, у той час як в українському перекладі порядок слів змінюється, щоб відповідати вимогам української граматики. В українському варіанті також використано стандартний порядок слів для запитального речення, де питання починається з займенника *ви*, що є формою ввічливого звертання. Таким чином, переклад вимагає синтаксичної адаптації для забезпечення граматичної правильності та природності мовлення, одночасно зберігаючи функцію оригінального запитання.

Отже, переклад звертань – це багатовимірний процес, який вимагає врахування не лише лексичних, але й синтаксичних особливостей. Аналіз

способів перекладу звертань з англійської на українську мову демонструє важливість граматичної та синтаксичної адаптації для збереження природності та відповідності мовним нормам. Застосування кличного відмінка в українській мові вимагає додаткової уваги до синтаксичних та морфологічних особливостей. Однак, для збереження емоційного забарвлення та стилістичних нюансів, доцільним є поєднання кількох способів перекладу. Такий підхід дозволяє відтворити комунікативну функцію оригінальних звертань, адаптуючи їх до специфіки української мови.

Література

1. Межов О. Г. Сучасні підходи до вивчення категорії звертання в курсі «Синтаксис української мови» для студентів-філологів. *Мова: класичне - модерне – постмодерне*. Ожоган В. М. (відп. ред.), Демська О. М., Зернецький П. В., Лучик А. А., Лучик В. В., Масенко Л. Т., Собуцький М. А., Кадочнікова О. П. та ін. Нац. ун-т Києво-Могилянська академія. Київ: Дух і літера, 2019. Вип. 5. С. 170-185.
2. Остін Дж. Гордість та упередженість. Пер. В. Горбатько. <https://www.ukrlib.com.ua/world/printit.php?tid=8568&page=5>
3. Austen J. *Pride and Prejudice*. 2024. <https://www.gutenberg.org/cache/epub/1342/pg1342-images.html>
4. Huddleston, R., Pullum, G. K. *The Cambridge Grammar of the English Language*. Cambridge, UK: CUP. 2002. 385 p.